

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.10.2000, sp. zn. 3 Tz 188/2000, ECLI:CZ:NS:2000:3.TZ.188.2000.1

Číslo: 57/2001

Právní věta:

I. Znak "nejméně s dvěma osobami" ustanovení § 238 odst. 3 tr. zák. o trestném činu porušování domovní svobody předpokládá, že se na jednání pachatele podílely nejméně dvě další osoby, zpravidla jako spolupachatelé nebo účastníci. K naplnění tohoto znaku u hlavního pachatele však není třeba, aby šlo o osoby, které by byly trestně odpovědné za trestný čin podle § 238 tr. zák., resp. podle § 10 a § 238 tr. zák. Mohou to být i osoby, které pomáhají pachateli, ale samy se např. pro nedostatek subjektivní stránky v důsledku skutkového omylu nedopouštějí trestného činu podle § 238 tr. zák., resp. podle § 10 a § 238 tr. zák. Je ovšem nezbytné, aby úmysl pachatele zahrnoval i součinnost těchto osob při jeho činu.

II. V případě, kdy jedním skutkem je naplňována jak skutková podstata trestného činu porušování domovní svobody podle § 238 tr. zák., tak trestného činu neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 2 tr. zák. proto, že je vedle sebe porušováno právo na užívání více prostorů majících odlišnou právní povahu, není vyloučen jednočinný souběh obou trestných činů.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 25.10.2000

Spisová značka: 3 Tz 188/2000

Číslo rozhodnutí: 57

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Porušování domovní svobody

Předpisy: 140/1961 Sb. § 10
§ 238 odst. 3

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zrušil k stížnosti pro porušení zákona podané ministrem spravedlnosti v neprospěch obviněné PhDr. R. V. usnesení vyšetřovatele Okresního úřadu vyšetřování v Jindřichově Hradci ze dne 17. 4. 2000 sp. zn. čvs. OVV-385/99 a státnímu zástupci Okresního státního zastupitelství v Jindřichově Hradci přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Z odůvodnění:

Pravomocným usnesením vyšetřovatele Okresního úřadu vyšetřování v Jindřichově Hradci ze dne 17. 4. 2000 sp. zn. čvs. OVV-385/99 byla podle § 171 odst. 1 tr. ř. postoupena k projednání jako přestupek Městskému úřadu v J. trestní věc obviněné PhDr. R. V stíhané pro trestný čin porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1, 2 tr. zák. a pro trestný čin neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 2 tr. zák. Těchto trestných činů se měla obviněná PhDr. R. V. dopustit tím, že dne 8. 5. 1999 v J. v ul. V vnikla do svého domu, ve kterém na základě smlouvy o pronájmu nebytových prostor ze dne 8. 5. 1998 bydleli ve služebním bytě P. J. a E. J., a z tohoto bytu nechala vystěhovat jejich movitý majetek. Citované usnesení bylo doručeno obviněné i jejímu obhájci dne 19. 4. 2000 a nabylo právní moci dnem 26. 4. 2000. Stížnost E. J. a P. J. proti citovanému usnesení byla zamítnuta usnesením státního zástupce Okresního státního zastupitelství v Jindřichově Hradci ze dne 27. 4. 2000 sp. zn. 1 Zt 43/99 jako podaná osobami neoprávněnými.

Proti shora citovanému pravomocnému usnesení vyšetřovatele podal ministr spravedlnosti stížnost pro porušení zákona. Především uvádí, že právní úvahy vyšetřovatele jsou vnitřně rozporné, neboť podle vyšetřovatele bylo sice jednání obviněné protiprávní v tom, že v rozporu s ustanovením § 71 1 obč. zák. nevyčkala přivolení soudu k výpovědi nájmu bytu, byl zde však předpoklad, že soud by k výpovědi přivolil; zároveň vyšetřovatel poukazuje i na ustanovení § 720 obč. zák. a na zákon č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor. Není tak patrné, zda vyšetřovatel prostory obývané manželi J. považoval přinejmenším zčásti za byt a pak na ně tedy hodlal aplikovat ustanovení § 710 a § 71 1 obč. zák., anebo výlučně jen za nebytové prostory - a pak na ně zamýšlel aplikovat výše již zmíněná ustanovení § 720 obč. zák. a ustanovení zák. č. 116/1990 Sb.

Ministr spravedlnosti pak poukazuje na shromážděné důkazy, zejména uzavřenou smlouvu o nájmu, jež znění podrobně popisuje, a dochází k závěru, že uvedená smlouva je svým obsahem přinejmenším ohledně části domu sloužící poškozeným k bydlení nájemní smlouvou podle § 685 obč. zák. Mělo tedy být jednání obviněné posuzováno jen z hlediska znaků trestného činu porušování domovní svobody podle § 238 tr. zák.

Ministr spravedlnosti však především nesouhlasí s napadeným usnesením, pokud vyšetřovatel dovodil, že jednáním obviněné byly sice naplněny formální znaky trestného činu, avšak chybí jeho znak materiální, neboť stupeň společenské nebezpečnosti jednání obviněné je nepatrný. Závěr vyšetřovatele o nižší nebezpečnosti jednání obviněné se opírá o úvahy, které jsou zcela nepodložené. Vychází z předpokladu, že okresní soud by stejně přivolil k výpovědi nájmu bytu ve smyslu ustanovení § 711 občanského zákoníku. Vyšetřovatel zde předjímá rozhodnutí okresního soudu, které by nemuselo být tak jednoznačné, jak se vyšetřovatel domnívá, zvláště, když výpověď z nájmu byla zcela nesprávně formulována, jako by se jednalo pouze o nebytové prostory.

Stupeň společenské nebezpečnosti jednání obviněné není tedy podle názoru ministra spravedlnosti snižován tím, že byly zjevně splněny zákonné podmínky pro vypovězení nájmu a chyběly jen formální náležitosti. Naopak společenská nebezpečnost jednání obviněné je podstatně zvyšována okolnostmi, za jakých došlo ke vniknutí do bytu poškozených. Od tohoto jednání obviněnou neodradila ani přítomnost poškozených. Přitom přítomnost většího počtu osob, které si obviněná přizvala, musela pro poškozené představovat faktickou hrozbu, která jim znemožňovala jakoukoliv obranu. Pro posouzení stupně společenské nebezpečnosti má samozřejmě význam i skutečnost, že zatímco k naplnění skutkové podstaty trestného činu podle § 238 tr. zák. postačuje pouhé přechodné vniknutí do bytu, v daném případě byli uživatelé bytu vykázáni, bylo jim vystěhováno proti jejich vůli zařízení bytu a znemožněno se do bytu vrátit. Tyto okolnosti svědčí naopak závěru, že společenská nebezpečnost jednání obviněné se pohybuje při horní hranici typové společenské nebezpečnosti daného trestného činu.

Ministr spravedlnosti proto navrhl, aby Nejvyšší soud vyslovil, že napadeným rozhodnutím a v řízení, jež mu předcházelo, byl ve prospěch obviněné v ustanoveních § 2 odst. 6 a § 171 odst. 1 tr. ř. ve vztahu k ustanovením § 3 odst. 4 a § 238 odst. 1 tr. zák. porušen zákon, aby napadené rozhodnutí zrušil a dále postupoval podle § 270 odst. 1 tr. ř.

Nejvyšší soud na podkladě této stížnosti pro porušení zákona přezkoumal podle § 267 odst. 1 tr. ř. napadené rozhodnutí, jakož i řízení, které tmu předcházelo, a zjistil, že zákon byl porušen.

Vyšetřovatel napadené usnesení odůvodnil takto:

Dne 8. 5. 1999 uzavřela PhDr. R. V. a její matka PhDr. V. K. smlouvu o pronájmu nebytových prostor se služebním bytem v J. s nájemcem P. J. Smlouva byla uzavřena na dobu určitou s tím, že smluvené nájemné nebude hrazeno do 14. 5. 1999 a po tuto dobu nájemce provede stavební úpravy nutné pro uvedení objektu do stavu způsobilého ke komerčnímu i osobnímu využívání.

Dne 23. 3. 1999 písemně vypověděly pronajímatelky nájemní smlouvu z důvodu neplnění čl. VII, tedy neprovádění příslušných stavebních úprav a v návaznosti na to neplnění čl. IV, tj. neplacení nájemného. Ve smyslu čl. V. smlouvy se účastníci dohodli na měsíční výpovědní lhůtě, která počne běžet I. dne měsíce následujícího po doručení písemné výpovědi. Tuto výpověď převzala poškozená J. dne 29. 3. 1999. V návaznosti na výpověď podaly majitelky dne 4. 5. 1999 u Okresního soudu v Jindřichově Hradci žalobu o vyklizení prostor.

Vyšetřovatel pak dovodil, že jednání majitelek bylo v souladu se smluvenými podmínkami a ve smyslu občanského zákoníku. Protiprávní je jednání obviněné V. v tom, že pronajímatel může vypovědět nájem z bytu jen s přivolením soudu ve smyslu ustanovení § 71 1 obč. zák., čehož nevyčkala a vyklizení provedla sama dne 8. 5. 1999. Protože však byly splněny všechny zákonné podmínky, byl zde předpoklad, že soud přivolí k výpovědi z nájmu bytu. Vyšetřovatel však dále uvedl, že v uvedené věci nelze opominout ustanovení § 720 obč. zák., když ve smyslu zák. č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, podle ustanovení § 3 odst. 2 a 4 je nutné požádat Městský úřad v Jindřichově Hradci o souhlas k uzavření smlouvy, což učiněno nebylo, a proto je smlouva neplatná.

Vyšetřovatel pak uzavřel hodnocení uvedených skutečností tak, že podle jeho názoru setrvání poškozených v uvedených místech bylo bez právního důvodu, a proto obviněná jednala v mezích ustanovení § 710 obč. zák., přičemž nedbala na přivolení soudu. Skutek má sice formální znaky trestného činu, ale stupeň jeho nebezpečnosti pro společnost je se zřetelem k okolnostem výše uvedeným nepatrný. Nelze-li tedy skutek posoudit vzhledem k nepatrnému stupni nebezpečnosti pro společnost jako trestný čin, může jít o přestupek.

Nejvyšší soud souhlasí s názorem uvedeným ve stížnosti pro porušení zákona, že samotné usnesení vyšetřovatele bylo učiněno na podkladě neúplného skutkového zjištění a je po právní stránce vnitřně rozporné. Vyšetřovatel dospěl k závěru, že obviněná naplnila jednáním, pro které byla stíhána, skutkovou podstatu trestného činu porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1 tr. zák., ale toto jednání není trestným činem pro nízký stupeň nebezpečnosti pro společnost, aniž by náležitě zhodnotil provedené důkazy, a uvedl, jaká skutková zjištění na jejich podkladě provedl.

Podle ustanovení § 238 odst. 1 tr. zák., kdo neoprávněně vnikne do domu nebo do bytu jiného nebo tam neoprávněně setrvá, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.

Podle ustanovení § 238 odst. 2 bude odnětím svobody na šest měsíců až tři léta pachatel potrestán, užije-li při činu uvedeném v odstavci 1 citovaného ustanovení násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí nebo překoná-li překážku, jejímž účelem je zabránit vniknutí.

Podle ustanovení § 238 odst. 3 tr. zák. odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel

potrestán, jestliže užije při činu uvedeném v odstavci 1 násilí nebo pohružky bezprostředního násilí a takový čin spáchá se zbraní nebo nejméně se dvěma osobami.

Soudní praxe vykládá situace ustanovení základní skutkové podstaty především tak, že za porušování domovní svobody lze považovat jen rušení oprávněného uživatele domu nebo bytu. Ochrana je poskytována na prostory, které uživatel drží k bydlení. Chráněn je i nájemce domu nebo bytu proti vlastníkovi. Přitom vzhledem k tomu, že jde o trestný čin úmyslný, se pro trestnost pachatele vyžaduje, aby přinejmenším věděl o tom, že svým jednáním může způsobem uvedeným v zákoně porušit chráněný nájem, a pro případ, že se tak stane, s tím byl srozuměn (§ 4 písm. b/ tr. zák.). V tomto případě, kdy se rušení domovní svobody měla dopustit spolumajitelka domu proti nájemci, je zjištění, zda poškození byli oprávněnými uživateli domu k bydlení a zda o tom obviněná věděla, skutkově složitější, než v jiných případech rušení domovní svobody. Proto bylo nutno se v tomto případě podrobně zabývat provedenými důkazy i z těchto hledisek zvlášť důkladně.

Z provedeného dokazování je zřejmé, že dne 8. 5. 1998 byla mezi PhDr. V. K. a PhDr. R. V. jako pronajímateli a P. J. jako nájemcem uzavřena smlouva o pronájmu nebytových prostor, jejímž předmětem byla část nebytového objektu zmíněného domu v J. včetně dvorku a zahrady, a to na pravé straně v přízemní části dvě místnosti o rozloze 38 m² a 22 m² a chodby a sociální zařízení jako služební byt a suterénní část domu na pravé straně přiléhající ke dvorku o rozloze cca 50 m².

Smlouva je označena jako smlouva o pronájmu nebytových prostor a v souladu s tím se v ní hovoří o pronájmu „části nebytového objektu“, což zároveň odpovídá i tvrzení obviněné, že poškozeným byly takto k provizornímu bydlení pronajaty nebytové prostory. V rozporu s tím je ale formulace smlouvy, že část těchto prostor (velmi neurčitě a povšechně vyměřená) pronajímá se poškozeným jako služební byt, a dále pak vyjádření Městského úřadu v J., že celý dům je veden jako stavba sloužící k trvalému bydlení, část obývaná poškozenými nikdy nebyla vyjmuta z bytového fondu.

Výše uvedená nesprávná a nepřesná Formulace nájemní smlouvy se pak promítla i do formulace výpovědi, kterou adresovaly obě pronajímatelky manželům J. svým podáním ze dne 23. 3. 1999. Toto podání bylo totiž formulováno jako výpověď z nájmu nebytových prostor, a to z důvodů uvedených v § 9 odst. 2 písm. a), b), d) zákona č. 116/1990 Sb. s výpovědní lhůtou jeden měsíc.

Lze souhlasit s právními názory uvedenými ve stížnosti pro porušení zákona, že uvedená smlouva o nájmu přesto, že je nesprávně formulována, je svým obsahem přinejmenším ohledně části domu sloužící poškozeným k bydlení nájemní smlouvou podle § 685 obč. zák. Je ostatně zcela zřejmé, že po určitou dobu obývali poškození část domu s vědomím a souhlasem vlastníka. Ohledně obývané části domu tedy přicházela v úvahu jediné výpověď podle § 71 1 obč. zák. vyžadující ovšem přivolení soudu, které obviněná neměla. Tedy objektivně obývali poškození v době posuzovaného jednání obviněné pronajaté prostory oprávněně a požívali tedy ochrany poskytované ustanovením § 238 tr. zák.

Obviněná ve své výpovědi podrobně popsala vývoj vztahů s poškozenými a hájila se tím, že měla zato, že jí daná výpověď z nájmu poškozeným je v souladu s právními předpisy i se smlouvou, kterou o pronájmu nebytových prostor s nimi uzavřela, a že tedy jejich setrvávání v prostorách nemovitosti nebylo oprávněné. Na druhé straně připouštěla, že si byla vědoma, že měla vyčkat rozhodnutí soudu, a že v tomto směru jednala nesprávně. Uvedla k tomu, že se obávala dlouhého soudního řízení.

Těmito okolnostmi důležitými pro posouzení této věci z hlediska naplnění subjektivní stránky trestného činu podle § 238 tr. zák. se vyšetřovatel zatím nezabýval. Je třeba připomenout, že obviněná sice namítá ve své obhajobě omyl v právní otázce – účinnost dané výpovědi smlouvy o nájmu předmětných prostor poškozenými – vzhledem k tomu, že jde o omyl v jiné normě než trestní (konkrétně v normách občanského zákoníku), tento omyl by se však posuzoval podle zásad o omylu

skutkovém. Pokud by se nepodařilo vyvrátit obhajobu obviněné, že byla přesvědčena o tom, že poškození obývají předmětné prostory neoprávněně a její zásah jako spolumajitelky domu je tedy oprávněný, nemohla by tedy být uznána vinnou trestným činem porušování domovní svobody podle § 238 tr. zák. právě pro nedostatek subjektivní stránky.

Pro posouzení subjektivní stránky jednání obviněné je vedle toho, že ve své výpovědi připouštěla svoji znalost o tom, že je třeba vyčkat rozhodnutí soudu, důležité, že stíhané jednání bylo jen vyvrcholením dlouhodobých sporů mezi obviněnou a manželi J., které se projevovaly zejména řadou vzájemných trestních oznámení týkajících se různých majetkových otázek. To vyplývá jak z vyšetřovacího spisu, tak i z četných policejních spisů dokladujících šetření trestních oznámení. Bez významu není ani problematika užívání druhé části domu, která byla nejprve pronajata J. G., a ta ji pak se souhlasem obviněné dále pronajala manželům J. I v tomto případě došlo k ukončení užívání této části domu poškozenými dosti obdobným způsobem, tedy vyklizením, a to již dne 18. 2. 1999- Je třeba také zdůraznit, že v návaznosti na výpověď z nájmu podaly obě pronajímatelky dne 4. 5. 1999 (tedy ihned po uplynutí jednoměsíční lhůty ve výpovědi uvedené) Okresnímu soudu v Jindřichově Hradci žalobu na vyklizení prostor. Okamžitě po podání této žaloby se pak obviněná dne 8. 5. 1999 dopustila zmíněného jednání, pro které je trestně stíhána, tedy spolu s dalšími osobami (které ovšem nebyly informovány o skutečném stavu věci) svévolně vnikla do bytu poškozených J., z bytu je vykázala a nechala jim odstěhovat veškeré zařízení bytu. Pro dokreslení je třeba uvést, že krátce poté obviněná vzala zpět výše uvedenou žalobu na vyklizení prostor, jak to vyplývá z výše již zmíněného podání obviněné ze dne 27. 5. 1999. Tato skutečnost může svědčit pro závěr, že uvedená žaloba byla předem zamýšlena pouze jako právní zdůvodnění výše uvedeného neoprávněného zásahu.

Další závažné pochybení vyšetřovatele záleží zejména v tom, že na jedné straně dovozuje naplnění skutkové podstaty trestního činu porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1 tr. zák., a na druhé straně uzavírá, že pro nižší nebezpečnost nebyl splněn jeho materiální znak. Nevypořádal se s okolnostmi činu, které, pokud by šlo o trestný čin, zvyšovaly jeho stupeň společenské nebezpečnosti. Především jde o ty okolnosti, na něž již poukazuje stížnost pro porušení zákona, i to, že obvinění bylo sděleno pro trestný čin porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1, 2 tr. zák. proto, že vniknutí do prostor obývaných poškozenými mělo být provedeno násilím (v tomto směru vyšetřovatel znění popisu skutku v napadeném usnesení pozměnil). Dále zcela přehlédl skutečnost, že obviněné bylo kladeno za vinu (tuto okolnost ona ani nezpochybňovala), že v rámci stíhaného skutku nechala vystěhovat movitý majetek poškozených. Podle soudní praxe je za použití násilí ve smyslu kvalifikované skutkové podstaty uvedené v § 238 odstavec 2 tr. zák. považováno i vyklizení zařízení bytu (srov. např. č. 1/1980 Sb. rozh. tr.). Navíc má Nejvyšší soud zato, že by stíhaným jednáním obviněné, pokud by byla naplněna i subjektivní stránka trestného činu podle § 238 tr. zák., byl naplněn i znak „nejméně s dvěma osobami“ uvedený v ustanovení § 238 odst. 3 tr. zák. Uvedený znak předpokládá, že se na jednání pachatele podílejí nejméně dvě další osoby, zpravidla jako spolupachatelé nebo účastníci. Nevyžaduje se však k naplnění tohoto znaku, aby šlo o osoby, které by byly trestně odpovědné za trestný čin podle § 238 tr. zák. Mohou to být i osoby, které pomáhají pachateli, ale samy se např. pro nedostatek subjektivní stránky v důsledku skutkového omylu nedopouštějí trestného činu podle § 238 tr. zák. Z hlediska typové nebezpečnosti jednání pachatele není totiž podstatné, zda osoby, které mu napomáhají k trestné činnosti, znají všechny okolnosti rozhodné pro svou trestní odpovědnost. Je ovšem nezbytné, aby úmysl pachatele zahrnoval i součinnost těchto osob při jeho činu. Nejvyšší soud připomíná výpověď obviněné, pokud uvedla, že nechala vystěhovat předmětné prostory T. N., M. K. a R. K., kterým řekla, že se jedná o vyklizení nábytku po nájemníkovi. Z toho je zřejmé, že závěr o tom, že stíhané jednání obviněné sice naplňuje formální znaky trestného činu podle § 238 tr. zák., ale nemá materiální znak ani podle základní skutkové podstaty tohoto trestného činu, byl zcela neopodstatněný.

Je třeba ještě připomenout, že se napadené usnesení konkrétně nevypořádalo ani I s tím, že ve sdělení obvinění byl v jednání obviněné ve vyklizení prostor domu, jenž je jejím vlastnictvím, spatřován i trestný čin neoprávněného zásahu do práva k domu bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 2 tr. zák. Nejvyšší soud k tomu připomíná, že v případě, kdy jedním skutkem je naplňována jak skutková podstata trestného činu porušování domovní svobody, tak trestného činu neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru proto, že je vedle sebe porušováno právo na užívání více prostor majících odlišnou právní povahu, jako tomu mohlo být v tomto případě, není vyloučen jednočinný souběh obou trestných činů.

To byly důvody, které vedly Nejvyšší soud k vyslovení, že byl způsobem popsaným ve výroku jeho rozsudku porušen zákon.

Vzhledem k tomu, že byly ve věci splněny podmínky uvedené v ustanovení § 272 tr. ř., Nejvyšší soud napadené usnesení zrušil a přikázal státnímu zástupci, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Státní zástupce zhodnotí ve věci provedené důkazy, případně dokazování vhodným způsobem doplní a zvolí další postup v trestním řízení, který stavu věci bude odpovídat. Bude přitom vázán i právními názory, které vyslovil Nejvyšší soud v tomto svém rozsudku. Vzhledem ke složitosti případu z hlediska skutkového i z hlediska právního má Nejvyšší soud zato, že konečné rozhodnutí by v této věci mělo příslušet soudu po provedení potřebných důkazů v hlavním líčení.